

УДК 339.31.17 Вкл. С.М. Макух – Дрогобицький державний педагогічний
університет ім. Івана Франка

ВПЛИВ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ДОХОДІВ І ВИТРАТ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Досліджено особливості впливу залучених в національну економіку прямих іноземних інвестицій (в процесі здійснення ринкових перетворень в Україні) на диференціацію доходів і витрат населення за регіонами країни.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, доходи, витрати, національна економіка, регіон.

*Teacher S.M. Makukh – Drohobych state pedagogical university
named after Ivan Franko*

Influence of the direct foreign investments on the regional differentiation of incomes and expenses the population of Ukraine

The peculiarities of influence the enlisted direct foreign investments into the national economics (during the realization of the process of market transformation in Ukraine) on the differentiation of the population's incomes and expenses for the regions of the country are considered in the article.

Keywords: direct foreign investments, incomes, expenses, national economics, region.

Постановка проблеми. Кожен регіон України як своєрідна соціально-економічна система в територіальному поділі праці відіграє тільки йому властиву роль. Саме цей фактор зумовлює на сучасному етапі функціонування світової економічної системи наявність варіативності спектру показників розвитку її окремих територіальних одиниць, що в підсумку спричиняє й прискорення темпів соціальної стратифікації суспільства.

Протягом століть регіони країни були тісно зв'язані між собою і формували єдиний органічний господарський комплекс держави. Проте, їхня неоднорідність і деякою мірою певна відмінність в історичному, політичному, економічному, соціальному, екологічному і демографічному розвитку; географічному розташуванні і забезпеченості природними ресурсами, на думку науковців, зумовили різні, і певною мірою своєрідні, стартові умови для здійснення ринкових реформ. Поряд з тим, формування економічного потенціалу регіонів, враховуючи відповідно вплив на них зазначених вище чинників, сприяло не тільки певній диференціації їх за рівнем розвитку, але й спричинило їх поділ на *проблемні*, *депресивні* та *перспективні* (з точки зору ефективності їх розвитку та першочерговості щодо долучення в світові господарські процеси).

Отже, виведення в сферу пріоритету вирівнювання територіальних рівней розвитку своїх регіонів (умов життя і праці, доходів і купівельної спроможності населення, наявності послуг та їх доступності (кількісні і якісні аспекти з врахуванням їх специфічних особливостей)) є нагальною проблемою, і для її розв'язання необхідно створити свою державну регіональну со-

ціально-економічну політику, основою для якої можуть слугувати здобутки більшості розвинених країн світу [6].

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Актуальність питання щодо розроблення стратегічних планів розвитку та напрямів підвищення (системних методів стимулювання) конкурентних позицій кожного регіону країни, зокрема [5, с.87] в умовах інтенсифікації глобалізаційних процесів, не викликає сумніву.

Важливість нагальності вирішення цієї проблеми підтверджує прийняття Концепції державної регіональної політики, затвердженої Указом Президента України від 25 травня 2001 р., в якій передбачено *необхідність подолання територіальної диференціації*, оскільки трансформаційні процеси в економіці України не тільки її посилили, але й вплинули на структуру доходів і витрат населення та його розшарування за рівнем споживання матеріальних благ та послуг. При цьому варто зауважити, що за висновком Дж. Кейнса – саме рівень доходів і буде основоположним чинником економічної активності населення [7]. Загалом у працях вітчизняних науковців досліджено низку наявних внутрішніх важелів впливу на інтенсифікацію економічних процесів у регіонах країни [1-4], проте швидкі темпи розвитку світогосподарської системи й міжнародних відносин зумовили можливість зародження нових зовнішніх чинників впливу на формування проявів як позитивних, так і негативних тенденцій у функціонуванні народногосподарського комплексу регіону. Одним з них є залучення різних форм іноземного капіталу, на який покладаються великі надії стосовно виведення економіки регіонів із кризи.

Мета статті. Дослідити сутність регіональної структури іноземного капіталу й визначити спектр впливу його форм на диференціацію доходів і витрат населення України.

Виклад основного матеріалу. Інвестиціям в Україні [1] відводять роль базису у створенні умов для ефективного і динамічного економічного зростання в середньо- та довгостроковій перспективі. Та доцільно врахувати і вагомість їх впливу на можливість зародження та формування "сукупності умов і факторів, що створюють небезпеку інтересам громадян, суспільства і держави, а також національним цінностям і національному способу життя".

Різка зміна форми власності державними підприємствами не сприяла на початковому етапі трансформаційного періоду вітчизняної економіки створенню конкурентного середовища, а, навпаки, призвела до погіршення якості технологічного способу виробництва; його призупинення (хоча слід згадати і про одночасне зародження й прискорення темпів розвитку тіньової економіки), а подекуди і до руйнації у великих масштабах, що в підсумку призупинило процес відтворення основного капіталу й сприяло деіндустріалізації економіки країни, й ще більшому розшаруванню верств населення на "багатих і бідних".

Поширення неофіційної ("тіньової") сфери економіки в Україні (показник досягає 50-80 % ВВП) є одним з основних внутрішніх дестабілізуючих процесів народного господарства країни. Такі масштаби неофіційної еконо-

мічної діяльності, як зазначено в "Пріоритетах бюджетної політики та економічне зростання в Україні" [1, с.88], не під силу жодній цивілізованій державі. Відбувався прихований перерозподіл доходів між соціальними групами, що сприяло поглибленню нерівності та соціально-економічних диспропорцій. Ці фактори сформували сприятливе середовище для зародження проявів загроз і для демографічної ситуації в країні (різке зростання показника смертності з одночасним зменшенням кількості народжених дітей; старіння населення та зменшення частки економічно активної його частини; зростання показника захворюваності та скорочення чисельності населення), тобто призвели до втрат людського капіталу.

Протягом останніх десятиріч значно посилилася диференціація не тільки доходів, але й рівня життя населення. Причому ці тенденції постійно відтворюються і поглиблюються і надалі. Практично, в Україні більша частина сімейних господарств споживала майже всі свої доходи (не маючи змоги заощадити), що призводило до певного економічного застою.

Особливо помітною була диференціація доходів регіонів на основі розрахунку за період з 1997 р. до 2000 р.: середньодушові доходи в *Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Харківській* областях, у *м. Севастополі* та *м. Києві* значно *перевищували загальний середньодушовий дохід* в Україні (майже в 2,5 раза – в 1997 р., у 3,5 раза – у 2000 р.). У 2002-2007 рр. за наявними доходами у розрахунку на 1 особу населення (в т.ч. приростом фінансових активів) у лідерах регіони: *м. Київ, Донецька й Дніпропетровська* області. У 2004-2007 рр. спостерігається певне зростання показника співвідношення сукупних витрат 20 % найбільш та 20 % найменш забезпеченого населення загалом по країні (з 4,4 до 4,6 разів всіх домогосподарств; з 4,4 до 4,7 раз у місті; й з 4,0 до 4,2 – у селі). Що супроводжується, проте, одночасним зменшенням частки населення із середньодушовими сукупними витратами нижче прожиткового мінімуму. Загалом, низька купівельна спроможність населення не дає змоги акумулювати кошти домашнім господарствам, й тим самим стимулювати внутрішню інвестиційну активність регіонів в Україні.

Традиційно виняткову роль у розв'язанні комплексу завдань для подолання депресивного характеру економіки регіонів відводять іноземним інвестиціям. Проте, беручи до уваги певні диспропорції в природно-ресурсних потенціалах і рівнях економічного розвитку регіонів, слід пам'ятати про те, що масштабні іноземні інвестиції можуть або поглинути їх, або нівелювати у здійсненні відповідної цілеспрямованої інвестиційної політики [3].

Процес залучення іноземного капіталу в регіони України теж має свої особливості – найефективнішою формою співпраці виявилось залучення прямих іноземних інвестицій (ПІІ) та створення спільних підприємств (СП). Враховуючи поділ України на шість соціально-економічних регіонів, зауважуємо нерівномірність розподілу припливів ПІІ як до кожного з них, так і зокрема

до областей, що входять до їх складу. Традиційно позиції лідера утримує *Центральний СЕР*, частка надходжень ПП до якого (не зважаючи на уповільнення темпів приросту в 1,18 раза у 2006 р. порівняно з до 1997 р.) у загальному обсязі надходжень є найбільшою і становить 42,6 %. Зросла в 1,54 раза і частка надходжень до *Центрально – Східного СЕР*, який позиціонується на 2 місці. До трійки лідерів належать *Південний СЕР* та *Західний СЕР*, для яких характерні майже однакові обсяги припливів ПП, що зумовили і майже тотожні показники їх частки (12,5 % і 12 %) у загальному обсязі надходжень ПП до України. *Східному СЕР* й *Північно-Східному СЕР* (беручи до уваги і подвоєння обсягів надходжень до нього) не вдалося, проте залучити в економіку своїх регіонів ПП в обсягах, достатніх для вирішення своїх внутрішньогосподарських проблем. Проте, лівова частка усіх ПП в Україні припадала на *м. Київ і Київську область* (у 1999 р. – 39,93 %, у 2000 р. – 42,69 %, у 2001 р. – 42,51 %, у 2002 р. – 42,49 %), а на 1.01.2004 р.- 37,9 %, а на 1.01.2005 р. – 38,2 % (хоча її параметри і зменшилися з 42,69 %, до 25,7 % (2007 р.)).;

У складі семи областей – лідерів з високим показником параметрів обсягів надходжень є також – *Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Одеська, Львівська*. За результатами досліджень з цих регіонів виділяється група, яка складається з найбільш привабливих для іноземного інвестора областей України (їх 5- *Київська, Запорізька, Одеська, Дніпропетровська*) і *м. Києва*, з сумарним обсягом надходжень ПП 65,38 % від загального обсягу надходжень по Україні (варто зауважити, що глибокі диспропорції у розподілі інвестицій існують і серед регіонів – лідерів).

Висновки. Аналіз обсягів надходжень ПП в економіку країни не може не викликати занепокоєння (через поглиблення наявних диспропорцій в рівнях соціально-економічного розвитку її регіонів), адже:

- високий рівень індустріалізації певних регіонів (*Дніпропетровська, Донецька, Київська, Одеська, Львівська, Черкаська області і м. Київ*) зумовив не тільки їх виокремлення за рівнем економічної ефективності (домінування у галузевій структурі галузей, на виробництво товарів і послуг яких припадає більше 50 % у загальній валовій доданій вартості регіону) у загальному устрою країни, але й зацікавлення інвесторів до співпраці з ними (що відповідно сприяло створенню нових робочих місць, зростанню зайнятості населення, підвищенню рівня його матеріальної забезпеченості та добробуту);
- найменші за обсягами поступлення ПП спостерігалися в регіонах аграрно-індустріального типу (області: *Закарпатська, Житомирська, Черкаська, Херсонська, Чернівецька, Рівненська, Чернігівська*), що характеризуються переважанням частки (у їх галузевій структурі) виробництва продукції сільського господарства і надання послуг обслуговуючих галузей у їх загальній валовій доданій вартості (як наслідок: низька купівельна спроможність населення регіонів, існування соціальної напруженості в суспільстві; високі показники старіння, смертності, міграції та еміграції населення).

Література

1. **Бюджетна політика** у контексті соціально-економічного розвитку України у 6 т.:/ Ред.кол.: М.Я. Азаров (голова) та ін. – К.: НДФІ. – 2004, т.1 Пріоритети бюджетної політики та економічне зростання в Україні/ М.Я. Азаров, Ф.О. Ярошенко, В.М. Геєць (кер.авт. кол.) та ін. – 2004. – 640 с.
 2. **Братута О.** Удосконалення механізму управління депресивними регіонами// Економіка України. – 2002, № 10. – С. 43-48.
 3. **Губський Б.В.** Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. – К., Наукова думка. – 1998. – 390 с.
 4. **Мазник Л.** Територіальна диференціація споживчого ринку// Економіка України. – 2003. № 2. – С. 37.
 5. **Макух С.М.** Регіональна складова моніторингу інвестиційної діяльності в Україні.// Молодь і ринок. Науково – педагогічний та економічний журнал. – Дрогобич: ДДПУ ім. І. Франка, 2005, № 4 (14). – 98 с., С. 87-95.
 6. **Макух С.М.** Региональная структура инвестиционных потоков иностранного капитала как фактор воздействия на состояние экономической безопасности Украины// Экономическая безопасность государства: территориальный аспект: Монография// Под ред. М.М. Бабяка, И.В. Недина. – Дрогобич: КОЛО, 2006. – 312 с. – С. 119-122.
 7. **Татаренко Н.О., Поручник А.М.** Теорії інвестицій. – К. 2000. – 160 с.
-